

UWAGI KRYTYCZNE DO STUDIUM O SIECI PARAFIALNEJ W ARCHIDIECEZJI LWOWSKIEJ OBRZ. ŁAC. DO R. 1772

1. Nowe wydawnictwo diecezjalne „Studia Lubaczoviensia”

Z życzliwością należy odnotować pojawienie się na rynku wydawniczym nowego, diecezjalnego czasopisma naukowego*. W intencji wydawców, „Studia Lubaczowskie” mają nawiązywać do tradycji dawnych czasopism kościelnych, wydawanych we Lwowie przez Polskie Towarzystwo Teologiczne i Wydział Teologiczny UJK. Tym samym rodzi się nadzieja, że złożona i słabo dotąd rozpoznana problematyka dziejów Kościoła na południowo-wschodnich kresach dawnej Rzeczypospolitej częściej stanie się przedmiotem badań naukowych, a ich rezultaty będą mogły szerzej docierać do zainteresowanych kręgów społeczeństwa. Trudno na podstawie lektury dwóch pierwszych roczników ocenić w pełni na ile „Studia Lubaczowskie” spełniają powyższe oczekiwania, nie biorąc przy tym pod uwagę dość specyficznych warunków w jakich są one wydawane. Tym niemniej analiza zawartości dwu tomów wydanych roczników pozwala zwrócić uwagę wydawcy na te błędy i potknięcia w doborze materiału redakcyjnego, które zaważyły ujemnie na walorach naukowych czasopisma.

Pierwszy rocznik „Studiów” składa się z artykułów (niektóre z nich — ze względu na zakres tematyczny i chronologiczny omawianych zagadnień — mają charakter rozpraw naukowych), recenzji i sprawozdań. Te ostatnie przynoszą obszerne informacje o obchodach sześćsetlecia powstania metropolii lwowskiej, jakie miały miejsce w r. 1975. Poza opisem uroczystości jasnogórskich, w sprawozdaniach zamieszczono teksty homilii, listów pasterskich oraz dwóch referatów, M. Zahajkiewicza (*Błogosławiony Jakub Strzeżmień*) i Z. Zielińskiego (*Ogólnopolska działalność Sługi Bożego Józefa Bilczewskiego*); te ostatnie to pokłosie okolicznościowej sesji naukowej. Artykuły i recenzje tematycznie wiążą się z dziejami

* „Studia Lubaczoviensia”. Studia teologiczno-historyczne, R. I Lubaczów 1983 ss. 187 + 1 nlb.; R. II Lubaczów 1984 ss. 118 + 6 nlb. Wydaje Kuria Arcybiskupia w Lubaczowie.

archidiecezji oraz towarzystw i instytucji religijno-społecznych, jakie działały na jej terenie do ok. 1944 r. I tak, M. Rechowicz przypomina w swoim artykule (*O genezę ślubów lwowskich Jana Kazimierza*) tło polityczne i klimat religijny towarzyszący ślubom lwowskim ostatniego Wazy na tronie polskim. W przeciwieństwie do dotychczasowej historiografii, która inicjatora ślubów upatrywała w osobie królowej Marii Ludwicy, M. Rechowicz przypisuje tę rolę prymasowi Andrzejowi Leszczyńskiemu. Z kolei W. Urban obszernie omawia dzieje studiów teologiczno-historycznych we Lwowie, w tym przede wszystkim losy Wydziału Teologicznego UJK. Przedstawia więc bogaty dorobek naukowy całej plejady profesorów i wychowanków Wydziału do r. 1944, oraz późniejszy ich wkład w organizację nauki polskiej w zmienionych już warunkach politycznych (m. in. F. Zachariasiewicza, J. Bilczewskiego, A. Jougana, Sz. Szydelskiego, A. Klawka, J. Umińskiego, T. Długosza, W. Rubina, I. Tokarczuka, A. Schletza, Z. Obertyńskiego). Z artykułem W. Urbana wiąże się tematycznie szkic E. Piotrowskiego, przedstawiający sylwetkę ks. Gerarda Szmyda (1885—1938), także absolwenta i doktoranta Wydziału. Przedmiotem dwóch kolejnych prac jest rozwój przestrzenny archidiecezji w okresie do połowy XIX w. Rozprawę J. Krętosza (*Sieć parafialna archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego do 1772 r.*) przedstawimy szczegółowo niżej. Uzupełnia ją krótkie zestawienie *Zmian w zakresie granic administracji kościelnej dokonanych na terenie archidiecezji w Lubaczowie w czasie józefińskiej „regulacji parafii” (1783—1849, sic!)*, pióra sekretarza Komitetu Redakcyjnego E. Szczerbińskiego. Odnotujmy w końcu artykuł W. Świerżawskiego (*Liturgia i misterium śmierci*), w którym dzieli się swymi refleksjami na temat sensu chrześcijańskiego umierania. Rocznik pierwszy „Studiów” zamyka dział recenzji, w którym omówiono m. in. wydaną w Polsce książkę wybitnego lwowianina, zmarłego w tym mieście we wrześniu 1984 r. prof. M. Gębarowicza (*Jan Andrzej Próchnicki 1553—1633. Mecenas i bibliofil*).

Rocznik drugi „Studiów” otwierają interesujące uwagi M. Rechowicza na temat relacji między polską kulturą narodową a chrześcijaństwem (*Chrześcijaństwo a etos polski*). Zdaniem autora, umiłowanie wolności, pluralizm religijny i polityczny, tolerancja i trwałość struktur rodzinnych — to najważniejsze pozytywne cechy Polaków, jakie zawdzięczają oni chrześcijaństwu. Jednocześnie jednak Kościół katolicki nie dość sprawnie przeciwdziałał powstawaniu negatywnych zjawisk, typowych dla naszej wspólnoty narodowej, w tym wybujałemu indywidualizmowi i groźnym patologiom społecznym, szczególnie alkoholizmowi. Pozostała część rocznika zajmują artykuły poświęcone różnym aspektom działalności metropolitów i wybitnych duchownych, zasłużonych dla archidiecezji

i kultury polskiej. Znalazły się tam prace pióra S. Bizunia (*Grzegorz z Sanoka*), S. Kudyby (*Teoria wychowania seminaryjnego w pismach ks. Stanisława Szurka*), M. Leszczyńskiego (*Działalność ks. Teofila Długosza na polu odrodzenia ruchu teologiczno-naukowego w Polsce*), F. Płaczką (*Bolesław Twardowski*) oraz J. Kusia (*Rola abpa J. Bilczewskiego w rozwiązywaniu niektórych spraw Wydziału Teologicznego UJ na początku XX stulecia*, i praca druga — *Abp Józef Teofil Teodorowicz a sprawa Górnego Śląska*). W tymże roczniku ogłoszono ponadto drugą rozprawę J. Krętosza, dotyczącą organizacji parafialnej archidiecezji w latach niewoli narodowej (1772—1918); tym razem w zestawieniu ze strukturą wewnętrzną innych lwowskich archidiecezji, greckokatolickiej oraz ormiańskiej. W przeciwieństwie do poprzedniej, opartej w pewnej mierze na oryginalnych źródłach rękopiśmiennych, dane do wspomnianej pracy zostały zaczerpnięte wyłącznie ze schematów diecezjalnych. Z kolei F. Płaczek opracował dzieje Zgromadzenia Sióstr św. Józefa Trzeciego Zakonu św. Franciszka z Asyżu, popularnych Józefitek, prowadzących domy starców, sierocińce, ochronki i szkoły, opiekujących się rannymi żołnierzami i ofiarami terroru w czasie II wojny światowej.

2. O rozprawach J. Krętosza

Rozwój Kościoła łacińskiego na Rusi Czerwonej nie byłby możliwy bez istnienia sprawnej, systematycznie rozbudowywanej sieci placówek duszpasterskich, prowadzonych przez duchowieństwo diecezjalne i zakonne. Historycy polscy na ogół zgodnie podkreślają szczególną rolę parafii łacińskich na tym obszarze. Poza działalnością ściśle religijną, wpływały one stabilizująco na rozwój osadnictwa i kultury polskiej. Zdaniem T. M. Trajdosa „utworzenie sieci parafialnej wpłynęło rozstrzygająco na integracyjne związki tej prowincji z Polską”¹. Tym większe zainteresowanie budzą obie rozprawy J. Krętosza, który jako pierwszy w naszej literaturze podjął problem rozwoju sieci parafialnej archidiecezji lwowskiej w sposób systematyczny i całościowy. Wcześniejsze opracowania oraz nieliczne, jakkolwiek wartościowe, wydawnictwa źródłowe miały ograniczony zasięg chronologiczny lub przestrzenny².

¹ T. M. Trajdos, *Kościół katolicki na ziemiach ruskich Korony i Litwy za panowania Władysława II Jagiełły (1386—1434)*, t. I Wrocław 1983 s. 214.

² Do tych drugich zaliczyć trzeba monografie miejscowości oraz kilku parafii. Por. S. Szatko, *Firlejów. Monografia historyczna*, Lwów 1937; M. Maciszewski, *Brzeżany w czasach Rzeczypospolitej Polskiej*, Brody 1910; J. Widajewicz, *Z przeszłości Buszcza. Studium historyczne*, Poznań 1925; Tenże, *Najdawniejsi proboszczowie w Busz-*

Powstanie zrębów średniowiecznej organizacji kościelnej na Rusi Czerwonej przedstawił W. Abraham³. Drobne, ale istotne korekty jego ustaleń wprowadził niedawno A. Janeczek⁴. Szereg szczegółów odnoszących się do późnośredniowiecznych dziejów parafii zawierają ogłoszone akta konsystorza lwowskiego z lat 1482—98⁵. Rekonstrukcja sieci parafialnej archidiecezji w okresie potrydenckim była możliwa w oparciu o znane dzieło T. Pirawskiego⁶, źródłową rozprawę S. Szydelskiego oraz relacje arcybiskupów lwowskich, wydane przez T. Długosza⁷. Strukturę terytorialną archidiecezji ok. 1772 r. wyczerpująco przedstawił S. Litak, korzystając z materiałów synodalnych i innych akt abpa W. H. Sierakowskiego⁸. Te podstawowe prace były J. Krętoszowi znane, ale korzystał z nich w sposób wybiórczy, np. pominął niemal zupełnie zasadnicze dla tego tematu ustalenia S. Litaka. Podobnie zignorował materiały zawarte w wielotomowym *Słowniku geograficznym Królestwa Polskiego* ..., w przypadku Rusi Czerwonej zestawione w oparciu o bogate archiwalia lwowskie. Niedostatków tych nie wyrównała kwerenda źródeł rękopiśmiennych, gdyż prowadzono ją aż nazbyt pośpiesznie i niestaranie. Mimo to zasługą autora pozostanie wykorzystanie podstawowego dla omawianego tematu zasobu źródłowego, jakim dysponuje obecnie Archiwum Archidiecezjalne w

czu, NP t. 2: 1947 s. 237—244; E. Webersfeld, *Jaworów. Monografia historyczno-etnograficzna i statystyczna*, PNL R. 37: 1909 s. 369—384; 457—466; 551—564; 649—658; 741—752; 833—848; 903—915; S. Barącz, *Pamiętki miasta Stanisławowa*, wyd. I, Lwów 1858; L. Charewiczowa, *Dzieje miasta Złoczowa, Złoczów 1929*; S. Barącz, *Pamiętki miasta Zółkwi*, wyd. I Lwów 1852; W. Urban, *Szkice z dziejów rzymsko-katolickiej parafii w Biłce Szlacheckiej i jej duszpasterze*, Rzym 1964; B. Faliński, *Z dziejów kościoła parafialnego w Kamionce Strumiłowej*, (w:) *XII Sprawozdanie Dyrekcji Gimnazjum Państwowego w Kamionce Strumiłowej*, Kamionka Strumiłowa 1931 s. 3—47.

³ W. Abraham, *Powstanie organizacji kościoła łacińskiego na Rusi*, Lwów 1904; Tenże, *Początki arcybiskupstwa łacińskiego we Lwowie*, Lwów 1909.

⁴ A. Janeczek, *Polska ekspansja osadnicza w ziemi lwowskiej w XIV—XVI w.*, w: PHis t. 69: 1978 z. 4 s. 597—622; Tenże, *Podhoraj — zaginiony gród pogranicza polsko-ruskiego*, w: „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, R. 33: 1985 nr 1—2 s. 3—26 zwłaszcza s. 26 (aneks).

⁵ *Acta officii consistorialis Leopoliensis antiquissima*, ed. W. G. Rolny, vol. I—II Leopoli 1927—1930.

⁶ T. Pirawski, *Relatio status archidioecesis Leopoliensis*, wyd. K. J. Heck, Lwów 1893.

⁷ S. Szydelski, *Archidiecezja lwowska na synodzie w r. 1641*, PNL R. 38: 1910 s. 713—721; 805—818; 906—918; 972—986; 1079—1201; *Relacje arcybiskupów lwowskich z lat 1595—1794*, wyd. T. Długosz, Lwów 1937.

⁸ S. Litak, *Struktura terytorialna kościoła łacińskiego w Polsce w 1772 r.*, Lublin 1980.

Lubaczowie⁹. Szkoda, że nie dotarł do innych archiwów i bibliotek krajowych, zwłaszcza zaś do Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie, Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich i Biblioteki Oddziału PAN w Krakowie¹⁰, których zasoby wydatnie ułatwiłyby rekonstrukcję sieci parafialnej archidiecezji oraz pozwoliły zweryfikować niejedno mylne stwierdzenie. Drobniagowe wylizywanie zauważonych nieścisłości i błędów przekraczałoby ramy i charakter niniejszego artykułu. Poprzestajemy więc na sprostowaniu tych informacji, które w poważny sposób wypaczyły przedstawiony proces kształtowania się organizacji przetrzonnej archidiecezji, szczególnie od 1772 r. W oparciu o dostępne materiały i źródła podejmujemy w części drugiej niniejszej pracy próbę określenia rzeczywistego — w stosunku do obecnego stanu badań — rozwoju sieci parafialnej na terenie archidiecezji lwowskiej.

Weryfikacja faktów podanych przez J. Krętosza nie jest łatwa, ze względu na rodzaj zastosowanych przypisów (zbiorcze, bez powiązania z konkretną parafią) oraz poważne rozbieżności, jakie zachodzą między częścią opisową rozprawy a tabelami, które zbierać powinny wyniki analizy szczegółowej. Dotyczy to zwłaszcza tabeli nr 2 (R. I s. 90—94), w której nie odnotowano parafii: Dawidów, Gołogóry, Biały Kamień, Bóbrka, Nadwórna, a nawet parafii katedralnej we Lwowie, wymienionych wcześniej w części analitycznej rozprawy (s. 86—89). Z kolei inne parafie, wyliczone we wspomnianej tabeli, zostały pominięte przy analizie kolejnych etapów powstawania sieci placówek duszpasterskich diecezji, a ponadto w tab. nr 1 (s. 88), która zbiera wyniki tych ustaleń. Niektóre parafie wymieniane są w tab. nr 2 dwukrotnie, przy czym nie chodzi o ich powtórny erekcję (co też nie byłoby poprawne). W przypadku Jezupola (parafia wzmiankowana przed 1615 r., s. 93), autor mógł nie wiedzieć, że poprzednio miejscowość ta nosiła nazwę Czesybie-sy, i odnotował w niej istnienie drugiej parafii, przed 1600 r. (s. 92), zresztą niedokładnie, gdyż istniała ona jeszcze przed 1443 r.¹¹

⁹ Zbiory lubaczowskie zostały przed laty zmicrofilmowane i znajdują się obecnie (microfilmy) w Lublinie. Por. J. Kania, *Katalog mikrofilmów Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych przy KUL* nr 5, w: ABMK t. 51: 1985 s. 6—116.

¹⁰ Warto zwrócić uwagę na zespoły, Archiwum Potockich (rps 1005—1006; 1008—1009; 1011—1012; 1016, 1018, 1057, 1075, 1083, 1124) i Archiwum Skarbu Koronnego (zwłaszcza rejestry pogłównego ziemi halickiej i lwowskiej z 1662, 1673, 1674 i 1677 r., rps 71, 73), obydwą w AGAD; Akta kościołów z terenu archidiecezji znajdujące się w Bibliotece Ossolińskich (rps 4941, 5255, 9692, 9709) oraz rozmaite prace historyczne, notaty i odpisy źródłowe J. W. Smoniewskiego, C. Walewskiego, a szczególnie J. Fijałka, przechowywane w Oddziale Rękopisów Biblioteki PAN w Krakowie.

¹¹ *akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archi-*

Niepotrzebnie też powołał do życia parafie w Korytkowie (dawniej wieś Wołoszcza), Marianowie (wcześniej parafia Kutkorz), a ponadto w Mariampolu (przeniesiona z Dalejowa) i Grzymałowie (przeniesiona w 1716 r. z Hlibowa). Trudno już zrozumieć powody powtórnej „erekcji” parafii w Buczaczu (w 1379 i 1620 r.), Chociemierzu (przed 1498 i 1665 r.), Firlejowie (1510, 1648), Gwoźdźcu (1475, 1710), Kamionce Strumiłowej (1432, I połowa XVIII w.), Kopyczyńcach (1443, I połowa XVIII), Litwinowie (1476, II połowa XVIII) Rudzie (przed 1498, 1630) i Wyznianach (1400, I połowa XVIII tab. nr 2). Tylko nieporządkiem bądź nieporadnością w identyfikacji miejscowości można tłumaczyć podobne uchybienia jakie mają miejsce w części opisowej rozprawy. Dwukrotnie odnotowano tam powstanie tych samych parafii, w Baryszu (przed 1600 i w 1602 r.), Czartorii (przed 1600, ok. 1600), Kociubińcach (przed 1600, ok. 1600), Mikołajowie (przed 1600, 1607), Nawarii (przed 1600, 1672), Rodatyczach (przed 1498, 1521), Tarnopolu (przed 1600, 1623), Tyśmieniczach (przed 1498, ok. 1600) i Żurowie (przed 1600, 1668) (s. 86—89).

Konsekwencją błędów i nieściśłości, występujących w tabelach i części analitycznej rozprawy, jest niedokładna ocena ilościowa procesu formowania się sieci parafialnej archidiecezji przed 1772 r. J. Krętosz, oceniając ten proces w skali ponad czterech stuleci stwierdził, że odbywał się on bardzo nierównomiernie, uwarunkowany ogólną sytuacją kościoła łacińskiego oraz specyficznym położeniem jego wyznawców na obszarze Rusi Czerwonej. Pierwsze stulecie dziejów arcybiskupstwa halicko-lwowskiego zaowocowało utworzeniem tylko dwudziestu czterech parafii (7 w II połowie XIV i 17 w I połowie XV w.), ale już w II połowie XV w. miało ich powstać aż 51. Łącznie do końca XV w. J. Krętosz wymienia 75 nowych fundacji (tab. nr 1, s. 88, gdy na s. 85 — tylko 74). W wieku reformacji erygowano zaledwie 8 nowych placówek duszpasterskich (tab. nr 1, natomiast na s. 86 — aż 30!). Proces fundacji nowych kościołów ponownie ożywił się w XVII w., w którym powstało 53 parafie (tab. nr 1, gdy s. 87 — 41), zwłaszcza w pierwszej jego połowie. Ostatnie przed rozbiorami stulecie zaowocowało utworzeniem tylko siedemnastu parafii. Łącznie do 1772 r. miały powstać 153 parafie (na s. 88 — 154). J. Krętosz słusznie dalej zauważa, że nigdy na terenie archidiecezji nie funkcjonowało jednocześnie tyle parafii. Liczne na kresach wojny i najazdy turecko-tatarskie powodowały niszczenie kościołów i ich uposażenia, a w rezultacie opuszczanie parafii przez proboszczów. Na 105 parafii utworzonych przed 1660 r. pracowało wówczas tylko 94, natomiast w latach 1731 i 1760 — mimo przyrostu nowych placówek duszpasterskich — odpowiednio 107 i 130 (s. 88). Według S. Litaka, w roku 1772 działało w archidiecezji 136 parafii i 16 placó-

wek filialnych¹². Dane te nie korespondują z ustaleniami J. Krętosza, który pewne parafie pomija, zaś filie raz traktuje jako samodzielne jednostki kościelnej administracji terytorialnej, a innym razem włącza do macierzystych parafii. W dekanacie dunajowskim pominął parafię w Nowosiólkach, podobnie w dekanacie halickim. Nazwy tej ostatniej nie sposób ustalić, gdyż autor (na s. 89) wymienia tylko niektóre spośród jedenastu parafii tego dekanatu (według S. Litaka było ich 12). W dekanacie trembowelskim kościół parafialny w Strusowie był w rzeczywistości filią podlegającą parafii stołecznej, pominięto też parafię w Czernielowie Mazowieckim i filię w Kołodnie (parafia Tarnopol). W dekanacie kołomyjskim zabrakło parafii w Obertynie i Kosowie oraz filii w Jabłonowie (parafia Kołomyja), a niepotrzebnie znalazła się parafia w Śniatyniu, która od 1768 r. należała już do diecezji bakowskiej¹³. W dekanacie konkolnickim opuszczono filię w Zawałowie, we lwowskim — parafie w Dawidowie i Winnikach, wszystkie lwowskie kościoły filialne (św. Krzyża zaliczono omyłkowo do grupy parafii), a także podobną placówkę w Hanaczowie (s. 89).

Sprawdzenie podstawy źródłowej większości danych zawartych w rozprawie J. Krętosza wykazało, że proces formowania się sieci parafialnej na terenie archidiecezji miał bardziej systematyczny i planowy charakter, niż wynika to z jego ustaleń. Już w pierwszym półwieczu istnienia, najpierw biskupstwa tytularnego, a od 1375 r. metropolii w Haliczu, sieć podstawowych placówek duszpasterskich była znacznie gęstsza niż autor przypuszcza. Z okresu do 1400 r. zna on zaledwie 6 parafii: Gródek (założona przed r. 1372)¹⁴, Buczacz (1379), Żydaczów (połowa XIV w., przed 1387)¹⁵, Gliniany (1397), Buszcze (1399) i Kulików (1398—99)¹⁶. Dostępne nam źródła nie potwierdzają tak wczesnej metryki parafii jaworowskiej, którą fundowano nie w 1352 (tab. nr 2), ani 1354 (s. 85),

wum tzw. bernardyńskiego we Lwowie (dalej cyt.: AGZ) t. 12, Lwów 1887 nr 1243.

¹² S. Litak, *dz. cyt.*, s. 314—319.

¹³ Tenże, *dz. cyt.*, s. 77.

¹⁴ T. M. Trajdos, *dz. cyt.*, s. 258. Podajemy podstawę źródłową tylko tych fundacji parafii, których datacja odbiega od ustaleń J. Krętosza, poczynionych w cytowanej rozprawie.

¹⁵ W. Abraham, *Powstanie organizacji*, s. 331. Zob. także AGZ t. 2 Lwów 1870, nr 16.

¹⁶ Fundacja parafii nastąpiła w 1398 r. Por. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* (dalej cytuję SGK) t. 4 s. 865, co potwierdza dokument abpa Jakuba z dn. 17 I 1399 r., AGZ t. 10 Lwów 1884 nr 29. Rok później nastąpiła oficjalna erekcja parafii, W. Abraham, *Jakub Strepa arcybiskup halicki*, Kraków 1908, dok. nr VI.

lecz dn. 20 lutego 1454 r.¹⁷ Pierwsze stałe placówki duszpasterskie na terenie archidiecezji istniały od połowy XIV w. w Hali-
czu, Lwowie, Trembowli i Kołomyi¹⁸. Do końca tego stulecia powstały jeszcze kościoły parafialne lub kaplice o zbliżonym statusie w Szczerzcu (przed 1391)¹⁹, Sokolnikach (1396—97)²⁰, Żółtań-
cach (przed 1397)²¹ oraz Kościejowie i Krotoszynie (1399)²². Tym samym archidiecezja wchodziła w nowe stulecie z szesnastoma parafiami²³.

Proces fundacji nowych kościołów przybrał w tym wieku znacznie na sile. W pierwszej połowie XV w. powstały znane J. Krętoszowi parafie w Wyznianach (1400), Brzozdowicach (1410), Czyskach (1420), Konkolkach (1421), Petlikowcach (1421), Zelechowie (1426), Koropcu (przed 1427)²⁴, Dalejowie (1427)²⁵, Malczycach (1428), Dolinie (1429), Kamionce Strumiłowej (1432), Dawidowie (1439, s. 85, brak w tab. nr 2), Michalczu (1439), Biłce Szlacheckiej (1441), Kopyczyńcach (1443) i Strzeliskach (1444, dawnej Strzelce). Do tej listy parafii należy dopisać co najmniej 10 innych: Łopatyn (1413)²⁶, Jaryczów (przed 1426)²⁷, Dobrzany (1439)²⁸, Śniatyn (przed

¹⁷ AGZ t. 5 Lwów 1875, nr 135.

¹⁸ W. Abraham, *Powstanie organizacji*, s. 330—331; Tenże, *Początki arcybiskupstwa*, s. 12.

¹⁹ SGKP t. 11 s. 851—852; T. M. Trajdos, *dz. cyt.*, s. 25.

²⁰ Uposażenie kościoła wyznaczył w 1397 r. Jan z Tarnowa, wojewoda sandomierski i starosta generalny ruski, SGKP t. 11 s. 23. Istnienie parafii w 1399 r. potwierdza dokument abpa Jakuba, AGZ t. 3 Lwów 1872, nr 68; T. M. Trajdos, *dz. cyt.*, s. 25, opierając się na pracy K. Stadnickiego, *O początkach arcybiskupstwa i biskupstw katolickich obrządku łacińskiego na Rusi Halickiej i Wotyniu*, Lwów 1882 s. 51, cofa datę fundacji o rok (1396).

²¹ A. Janeczek, *Podhoraj*, s. 26, aneks, (za): Biblioteka Akademii Nauk USRR we Lwowie, Oddział Rękopisów, kolekcja Czołowskiego, rps 635.

²² AGZ t. 2 Lwów 1870 nr 25. Kaplica w Kościejowie uzyskała pełne prawa parafialne w 1430 r., SGKP t. 4 s. 445.

²³ SGKP t. 12 s. 348, fundację kościoła w Tłumaczu datuje na 1386 r. ale przypisuje ją Kazimierzowi Wielkiemu, co każe nieufnie odnieść się do tej informacji. Tym niemniej, z dokumentu powtórnej fundacji, wystawionego przez Kazimierza Jagiellończyka dn. 17 X 1485 r. (AGZ t. 9 Lwów 1883 nr 92) wynika, że parafia funkcjonowała w tym mieście już od dłuższego czasu. Dotąd brak jednak pewnych dowodów, aby jej powstanie wiązać z XIV w.

²⁴ AGZ t. 7 Lwów 1878 nr 37. Dokument fundacyjny parafii z 1427 r. przyznawał plebanom m. in. dziesięcinę snopową, którą pobierali „ab antiquo”. Parafia powstała więc wcześniej, może w 1421 r. — jak chce SGKP t. 4 s. 445.

²⁵ AGZ t. 2 nr 47. SGKP t. 6 s. 147 datuje fundację błędnie na 1401 r.

²⁶ AGZ t. 2 nr 38; W XVIII w. filia parafii w Busku.

²⁷ A. Janeczek, *Podhoraj* s. 26, aneks, (za): Biblioteka Akademii Nauk USRR we Lwowie, Oddział Rękopisów, kolekcja Czołowskiego, rps 586 s. 363.

²⁸ *Zbiór dokumentów małopolskich*, wyd. I. Sułkowska-Kuraś,

1439)²⁹, Rohatyn (przed 1440)³⁰, Czesybiesy (przed 1443)³¹, Kniehynice (przed 1448)³², Prusy (przed 1448)³³, Żuków (1448)³⁴ i Rodatyce (przed 1449)³⁵. Fundacje nowych parafii w drugiej połowie XV w. były wyjątkowo liczne. Nowe kościoły pojawiły się wówczas w Zimnej Wodzie (1453), Starym Siole (1454), wspomnianym wyżej Jaworowie (1454), Wasiuczynie (1455), Busku (przed 1456)³⁶, Zubrzy (przed 1457)³⁷, Złotnikach (1459), Chodorowie (1460, wówczas Chodorostaw), Podhajcach (1463), Podkamieniu (przed 1464)³⁸, Kałuszu (przed 1464)³⁹, Rumnie (1471), Komarnie (1473), Gwoźdźcu-Ostapkowcach (1475)⁴⁰, Litwinowie (przed 1476)⁴¹, Świrzu (1484)⁴², Białej (1484)⁴³, Siemianówce (1484)⁴⁴, Hodowicach (1484)⁴⁵, Tłuma-

cz. VIII, Wrocław 1975 nr 2232. W dokumencie lokacyjnym wsi wyznaczono łan ziemi na uposażenie mającej powstać parafii.

²⁹ Pleban śniatyński Zbigniew występuje w dokumencie fundacyjnym parafii we wsi Michalce, AGZ t. 5 Lwów 1875 nr 76.

³⁰ Bartłomiej, pleban „in Rohatim” występuje w dokumencie Jana z Tarnowa, uposażającym altarię jarosławską, dn. 5 X 1440 r., AGZ t. 2 nr 108.

³¹ Zob. przyp. 11.

³² Pleban Jakub występuje w dokumencie kapituły lwowskiej, wystawionym dn. 20 XI 1448 r., AGZ t. 5 nr 127.

³³ W tymże dokumencie wymieniony został Jan, pleban „de Prussi”.

³⁴ SGKP t. 14 s. 844.

³⁵ SGKP t. 9 s. 650.

³⁶ AGZ t. 3 nr 112. Por. A. Janeczek, *Podhoraj* s. 26, aneks.

³⁷ Pierwsza znana J. Krętoszowi wzmianka źródłowa o parafii pochodzi z 1498 r. (s. 91). Jednak już w 1457 r. występuje ona w dokumencie potwierdzającym podział dóbr między ówczesnymi właścicielami wsi jako plaówka w pełni zorganizowana (kościół, beneficjum, prawo patronatu) AGZ t. 5 nr 153; Por. A. Janeczek, *Osadnictwo*, s. 606.

³⁸ SGKP t. 8 s. 403—404 (kościół dominikański prowadzący cura animarum wśród okolicznych rzymskokatolików).

³⁹ SGKP t. 3 s. 721; T. Pirawski, *dz. cyt.*, s. 134—135.

⁴⁰ J. Krętosz zanotował w tym roku fundację dwóch parafii, w Ostapkowcach i Gwoźdźcu (s. 91). Odnośny dokument, wystawiony dn. 5 X 1475 r. przez Prokopa z Gwoźdźca podczaszego halickiego, w którym uposaża kościół pod wezwaniem Zwiastowania NMP, Jana Chrzciciela i Znalezienia św. Krzyża „in oppido nostro Ostapkowce noviter locando” (AGZ t. 6 nr 121), wspomina tylko o jednej fundacji parafii. Identyczne wezwania, zarówno pierwotnego kościoła w Ostapkowcach, jak i późniejszego w Gwoźdźcu, każą się doszukiwać wspólnych korzeni tych rzekomo dwóch parafii. W czasach nowożytnych w źródłach występuje jedynie parafia w Gwoźdźcu (por. T. Pirawski, *dz. cyt.*, s. 150), w skład której wchodziła także wieś Ostapkowce.

⁴¹ AGZ t. 2 nr 124.

⁴² T. Pirawski, *dz. cyt.*, s. 131. Według SGKP t. 11 s. 717, parafia miała powstać w 1481 r.

⁴³ J. Krętosz nie identyfikuje tej miejscowości (s. 91). Szczegóły topograficzne zawarte w dokumencie fundacyjnym z dn. 27 VI 1484 r. (AGZ t. 4 nr 113; t. 10 nr 152), pozwalają ustalić, że chodzi o wieś w pobliżu Czortkowa, rozłożoną nad potokiem o tej samej nazwie

czu (przed 1485)⁴⁶, Dunajowie (1485), Malechowie (przed 1487)⁴⁷, Żurawnie (1488)⁴⁸, Tuligłowach (przed 1490)⁴⁹, Bóbrce (1493) oraz Białym Kamieniu, Chocimierzu, Bruchnalu, Martynowie, Niżnowie, Rudkach, Toporowie, Tyśmieniczanych i Złoczowie (wszystkie przed 1498 r.). Jeśli dołączymy do tego wykazu opuszczoną parafię w Głogórach (1452)⁵⁰, oraz efemeryczne placówki w Obertynie (przed 1466)⁵¹ i Szarańczukach (połowa XV w.)⁵², to łączna liczba nowoerygowanych w drugiej połowie XV w. podstawowych jednostek administracji kościelnej sięgnie liczby 37. Ogółem w okresie od połowy XIV do końca XV w. Kościół łaciński powołał do życia co najmniej 79 parafii. Proces formowania się średniowiecznej sieci parafialnej na terenie archidiecezji miał charakter ciągły, zaś liczba nowoerygowanych kościołów systematycznie rosła (por. niżej, tab. nr 1). Tylko nieliczne z założonych wówczas parafii (m. in. Dobrzany, Obertyn, Szarańczuki) nie znalazły odpowiednich warunków rozwoju; większość z nich stanowiła w czasach nowożytnych podstawowy trzon placówek duszpasterskich, wokół którego następowała dalsza rozbudowa sieci parafialnej.

Rozwój terytorialny archidiecezji w XVI w. nie wykazuje aż takich znamion regresu jakby to wynikało z ustaleń J. Krętosza. Wprawdzie w jego pierwszej połowie liczba nowych fundacji wyraźnie zmalała, ogółem do ośmiu, ale już w drugiej połowie stulecia możemy odnotować powstanie aż 38 parafii. Do połowy XVI w. powstały parafie: Dobrotwór (1509, później w diecezji chełmskiej)⁵³, Sokołów (1520), Baworów (1522), Pomorzany (przed 1528)⁵⁴, Winniki (1543), Augustów (1549, później Mosty Wielkie, w diecezji

(SGKP t. 1 s. 172). Biała nigdy nie należała do dekanatu lwowskiego; J. Krętosz pomylił ją zapewne z Białką Szlachecką.

⁴⁴ Od 1532 r. filia parafii Szczerzec, T. Pirawski, *dz. cyt.*, s. 133.

⁴⁵ AGZ t. 2 nr 128; *Acta officii consistorialis Leopoliensis*, t. 1 nr CLXI; por. A. Janeczek, *Osadnictwo*, s. 606.

⁴⁶ Zob. przypis 23.

⁴⁷ *Acta officii consistorialis Leopoliensis*, t. 1 nr 1868.

⁴⁸ T. Pirawski, *dz. cyt.*, s. 134; W SGKP t. 14 s. 864, błędna data fundacji — 1468 r.

⁴⁹ *Acta officii consistorialis Leopoliensis*, t. 2 nr 131. Parafia powstała po 1466 r., gdyż w momencie lokacji wsi świadczenia dziesięcinne przysługiwały parafii w Stojanicach, w diecezji przemyskiej, Centralne Państwowe Archiwum Historyczne we Lwowie, fond 13, Akta grodzkie przemyskie, op. 1, t. 284 s. 181.

⁵⁰ T. Pirawski, *dz. cyt.*, s. 144; Zob. także AGZ t. 14 Lwów 1888, nr 3310 (występuje w 1455 r. Jerzy, pleban gołogórski).

⁵¹ AGZ t. 12 Lwów 1887, nr 3303, 3312 (występuje pleban Jan). Ponownie fundowana w 1757 r., SGKP t. 8 s. 323.

⁵² J. Widajewicz, *Z przeszłości Buszcza*, s. 176.

⁵³ SGKP t. 2 s. 78.

⁵⁴ Plebani pomorzańscy występują regularnie w źródłach od 1528 r., AGZ t. 12 nr 413—416. W 1633 r. nastąpiła powtórna fundacja (zwiększenie uposażenia) parafii (J. Krętosz, *art. cyt.*, s. 93).

chełmskiej), Założce (1547)⁵⁵, a także Strusów (przed 1534?)⁵⁶. Do końca stulecia erygowano jeszcze parafie: Monasterzyska (1551)⁷⁵, Żurów (przed 1558)⁵⁸, Firlejów (1573)⁵⁹, Uście Zielone (1579)⁶⁰, Przewłoka (przed 1583, potem w parafii Petlikowce)⁶¹, Janczyn, Tarnopol, Touste, Nawaria, Chlebczyn i Nadwórna (wszystkie przed 1583)⁶², Budzanów, Czortków, Barysz, Brzeżany, Bukaczowce, Kołaczkowce, Kukizów, Kociubińce, Kuropatniki, Mikołajów, Narajów, Niemirów, Podsiemno (?), Sokołówka (zwana też w źródłach Sieniawką), Wojniłów, Wołków, Tyśmienica, Zarudce (wszystkie przed 1593)⁶³, Rakowiec (1594—98) i Kosów (przed 1600). Akta synodalne abpa J. D. Sokolikowskiego wspominają ponadto o funkcjonowaniu parafii w Drohobużu, Fradze, Szkle, Wołczkowie oraz Czartorii, Husakowie koło Doliny, oraz niezidentyfikowanym bliżej Chorbaczu (Chorbacensis, wszystkie przed 1593)⁶⁴. Spadek liczby nowych fundacji parafii w pierwszej połowie XVI w. był zapewne rezultatem reformacji protestanckiej, zresztą na tym terenie niezbyt aktywnej. Z kolei, znaczny wzrost liczby nowych kościołów parafialnych w końcu XVI w. można tłumaczyć aktywnością abpa J. D. Sokolowskiego, gorącego zwolennika odnowy Kościoła łacińskiego na Rusi Czerwonej w duchu reform trydenckich. W pewnej mierze zauważone dysproporcje mogą wynikać ze słabego rozpoznania źródeł do dziejów archidiecezji w XVI w. Z początkiem tego stulecia kończą się edycje źródeł masowych w rodzaju zapisek sądów miejskich, grodzkich, ziemskich lub konsystorskich, informujących dość dokładnie o nowych parafiach; a dopiero w końcu wieku pojawiają się akta synodalne, dające wyobrażenie o stanie sieci parafialnej w tym okresie. Niewykluczone więc, że przyszłe, gruntowne badania źródłowe mogą wykazać wcześniejszą metrykę parafii, których czas powstania oznaczono obecnie na drugą połowę XVI w.

⁵⁵ O budowie kościoła w tej wsi przez Kamienieckich wspomina SGKP t. 8 s. 404. Istnienie parafii przed 1583 r. potwierdzają też akta abpa J. D. Solikowskiego, Biblioteka PAN w Krakowie, rps 4806, Materiały i notaty Jana Fijałka dotyczące historii diecezji lwowskiej, bs. (dalej cyt.: Materiały J. Fijałka).

⁵⁶ SGKP t. 11 s. 402.

⁵⁷ SGKP t. 6 s. 658.

⁵⁸ SGKPt 14 s. 867.

⁵⁹ J. Krętosz podaje dwie różne daty fundacji parafii, w 1510 i 1648 r. (s. 92, 93). Przyjęliśmy, za SGKP t. 2 s. 391, r. 1573, gdyż wkrótce potem istnienie parafii potwierdzają cytowane akta synodalne abpa J. D. Solikowskiego, Materiały J. Fijałka, bs.

⁶⁰ Uście zostało stolicą dekanatu w 1593 r.; sama parafia musiała powstać znacznie wcześniej, funkcjonowała w każdym razie w r. 1583, Materiały J. Fijałka, bs.

⁶¹ Materiały J. Fijałka, bs.

⁶² Materiały J. Fijałka, bs. Akta synodu z 1583 r.

⁶³ Materiały J. Fijałka bs. Podział diecezji w 1593 r.

⁶⁴ Tamże.

Rozbudowa sieci parafialnej, zapoczątkowana w końcu XVI w., trwała jeszcze — choć z mniejszym natężeniem — do połowy XVII w. Na lata 1600—49 przypada ogółem 26 nowych fundacji parafii. Powstały one w Żółkwi (1604—15)⁶⁵, Zabłotowie (1605), Bolechowcie (1607), Potoku Złotym (1608—53)⁶⁶, Hlibowie (1609)⁶⁷, Tadaniach (1610)⁶⁸, Janowie, w dekanacie trembowelskim (1609)⁶⁹, Janowie nad Wereszycą, w późniejszej stolicy dekanatu (1614)⁷⁰, Rzęsnej (1614)⁷¹, Rogoźnie, Liczkowcach, Niemszynie, Wyspie, Białobóżnicy, Mikulińcach, Rozdole, Zborowie, Horożance (wszystkie przed 1615)⁷², Podwysokiem (1618)⁷³, Jeziernej (1630), Rudzie (1630), Sasowie (1631), Skałacie (1632)⁷⁴, Podhorcach (przed 1637), Wiśniowczyku (1641)⁷⁵, Dobryłowie (przed 1641)⁷⁶, oraz Przemyślanach (1642)⁷⁷.

Proces zakładania parafii od połowy XVII w. zdecydowanie słabnie, co najlepiej obrazuje liczba nowych fundacji w okresach 1650—99, 1700—49, 1750—72, wynosząca odpowiednio: 9 — 6 — 6 nowych placówek (por. tab. nr 1). Zasygnalizowany przez J. Krętosza wzrost liczby nowych parafii w pierwszej połowie XVIII w., przy dokładniejszym sprawdzeniu nie znalazł uzasadnienia źródłowego. U podstawy wydatnego wzrostu liczby parafii u schyłku istnienia Rzeczypospolitej legły decyzje administracyjne. W 1763 r. abp W. H. Sierakowski podzielił ogromną parafię katedralną we Lwowie na mniejsze jednostki, sankcjonując tym samym wielowiekową praktykę duszpasterską, prowadzoną wśród lwowian

⁶⁵ Budowę kościoła parafialnego rozpoczął Stanisław Żółkiewski w 1604 r., SGKP t. 14 s. 817. Parafię erygowano przed 1615 r., T. Pirawski, *dz. cyt.*, s. 128.

⁶⁶ SGKP t. 8 s. 871.

⁶⁷ T. Pirawski, *dz. cyt.*, s. 147. Po spaleniu się kościoła parafia przeniesiona w 1716 r. przez Adama Mikołaja Sieniawskiego do Grzymałowa, SGKP t. 2 s. 898.

⁶⁸ T. Pirawski, *dz. cyt.*, s. 16, 129.

⁶⁹ SGKP t. 3 s. 425; T. Pirawski, *dz. cyt.*, s. 147.

⁷⁰ SGKP t. 3 s. 424—425.

⁷¹ T. Pirawski, *dz. cyt.*, s. 128.

⁷² Ta ostatnia występuje w 1641 r. jako Rożan[k]a, S. Szydelski, *dz. cyt.*, s. 719. W 1615 r. kościół był zniszczony a parafia opuszczona przez proboszcza, T. Pirawski, *dz. cyt.*, s. 139.

⁷³ SGKP t. 8 s. 486—487. U J. Krętosza (s. 93) występuje parafia Wysokie, fundowana w 1637 r.

⁷⁴ S. Szydelski, *dz. cyt.*, s. 1093. Za wcześniejszą niż u J. Krętosza datą fundacji (1644, s. 93) przemawia też wzmianka o plebanie skałackim Szymonie Bonikowskim z 1641 r., *Tamże*, s. 719.

⁷⁵ Według SGKP t. 13 s. 614, fundacja miała miejsce dopiero w 1747 r. i była dziełem Michała i Józefa Sołtyków.

⁷⁶ S. Szydelski, *dz. cyt.*, s. 719. Rejestr głównego ziemi halickiej z 1675 r. przynosi informację, że kościół był wówczas zniszczony i opuszczony, Archiwum Główne Akt Dawnych, w Warszawie, Archiwum Skarbu Koronnego dalej cyt.: AGAD, ASK, Od. I rps 71 k. 308 v.

⁷⁷ SGKP t. 9 s. 168—169.

przez zakony i inne instytucje religijne. Powstało wówczas w stolicy archidiecezji 5 parafii (katedralna, św. Marka, św. Marii Magdaleny, NMP oraz św. Piotra i Pawła) oraz 8 filii (św. Ducha, św. Jana Chrzciciela, dwie św. Krzyża, św. Łazarza, św. Stanisława i św. Zofii)⁷⁸. Nieliczne parafie, zakładane na obszarze archidiecezji od połowy XVII w., uzupełniły istniejącą sieć placówek, zwłaszcza na jej wschodnich i południowych peryferiach. Nowe parafie erygowano wówczas w Czernelicy (1661)⁷⁹, Roźniatowie (przed 1662)⁸⁰, Stanisławowie (1662—67)⁸¹, Sołotwinie (przed 1666)⁸², Kozowej (1669)⁸³, Łyścu (1669)⁸⁴, Ottyni (1669)⁸⁵, Bohorodczanach (przed 1675)⁸⁶, Nastasowie (przed 1701)⁸⁷, Korytkowie (1703)⁸⁸, Kutkorzu (1719)⁸⁹, Kozłowie (1733), Bursztynie (1740)⁹⁰, Horodence (1743)⁹¹, Jabłonowie (1760)⁹², Hanaczowie, Kołodnie, Pohorcach, Zawałowie (wszystkie przed 1765)⁹³ oraz Czernelowie (1769)⁹⁴.

Ogółem, od połowy XIV w. do 1772 r. powstało na terenie archidiecezji 172, a doliczając 12 lwowskich, 184 parafie. Jak zasygnalizowano poprzednio, część z nich, pozbawiona naturalnego zaplecza w ludności polskiej, a także poparcia materialnego ze strony świeckich fundatorów, okazała się efemerydami. Szczególnie nietrwałe okazały się fundacje parafii założonych w drugiej połowie XVI w. Wiele kościołów parafialnych uległo dewastacji podczas niszczących najazdów tatarsko-tureckich oraz wojen, najbardziej dotkliwych w drugiej połowie XVII w. oraz na południowo-wschodnich kresach archidiecezji. Próby czasu nie wytrzymały

⁷⁸ S. Litak, *dz. cyt.*, s. 81, 317. Zdaniem J. Krętosza (s. 89) także kościół św. Krzyża, usytuowany obok Bramy Halickiej otrzymał dn. 26 VIII 1763 r. pełne prawa parafialne.

⁷⁹ Fundację parafii w 1661 r. (SGKP t. 1 s. 817), uwiarygodnia też rejestr głównego z 1675 r., AGAD ASK Od. I k. 302 v, który wymienia 6 wsi należących do jej okręgu.

⁸⁰ AGAD ASK Od. I rps 73 k. 306 v.

⁸¹ SGKP t. 9 s. 193. Por. także AGAD ASK Od. I rps 71 k. 306.

⁸² SGKP t. 11 s. 66. Już w 1675 r. kościół parafialny był zniszczony i opuszczony, AGAD ASK Od. I rps 71 k. 308 v.

⁸³ SGKP t. 4 s. 573.

⁸⁴ SGKP t. 5 s. 860.

⁸⁵ SGKP t. 7 s. 764.

⁸⁶ AGAD ASK Od. I rps 71 k. 302. W 1675 r. kościół był zniszczony.

⁸⁷ SGKP t. 6 s. 927.

⁸⁸ T. Pirawski, *dz. cyt.*, s. 134 przyp. 2.

⁸⁹ SGKP t. 4 s. 954—955. Wieś krótko zwała się Marianowem.

⁹⁰ SGKP t. 1 s. 476.

⁹¹ SGKP t. 3 s. 134.

⁹² SGKP t. 3 s. 349.

⁹³ S. Litak, *dz. cyt.*, s. 82—83; 314—319. Franciszkanie lwowscy mieli prawo prowadzić działalność duszpasterską w Hanaczowie od r. 1490, W. Abraham, *Jakub Strepa*, s. 35.

⁹⁴ SGKP t. 1 s. 825.

wały przeważnie parafie świeżo erygowane oraz te, które skupiały wokół siebie nieliczną grupę wiernych⁹⁵. Temat ten oczekuje na bardziej pogłębione i systematyczne ujęcie, niż ma to miejsce w omawianej rozprawie. Z tych samych powodów nie mogą zadowolić ustalenia J. Krętosza dotyczące uposażenia parafii (rozdział V, brak w ogóle rozdz. IV!), okręgów parafialnych, stanu i rozmieszczenia ludności rzymskokatolickiej na obszarze archidiecezji⁹⁶ czy też częstotliwości występowania różnych wezwań kościołów parafialnych (rozdz. VI). Osobliwe jest także nazewnictwo miejscowości⁹⁷ w dodatku stosowane niekonsekwentnie nawet w obrębie tej samej rozprawy (np. Wojniłów i Wujniłów, Wyżniany i Wyżlany, Przewłok i Przewłoki, Stare Siolo i Starosielce, Hlibów i Halibów, Strzelce i Strzeliny, Niemcza i Niemczynów (s. 85—99)). Część z tych potknięć obciąża niezbyt widocznie doświadczony zespół „Studiów Lubaczowskich”. Oba roczniki sprawiają wrażenie, jakby nie objęła ich jakakolwiek korekta, tyle w nich pospolitych błędów literowych i przestawień, niekiedy rażących (np. „chlewy duchowne”, zamiast „chleby duchowne”, R. I s. 138). Nie dostrzega się też pracy redaktora technicznego, co wyraźnie utrudnia lekturę wydawnictwa, zwłaszcza czytelnikowi niezorientowanemu w odnośnej literaturze przedmiotu.

Zakończenie

Na podstawie sformułowanych wyżej uwag krytycznych należałoby sugerować zespołowi redakcyjnemu „Studiów” większą staranność w doborze i opracowaniu materiałów przyjmowanych do druku. Jednocześnie warto zachęcić redakcję i wydawcę do kontynuowania druku czasopisma, zawierającego w większości wartościowe opracowania i materiały źródłowe, a tak potrzebnego w badaniach nad dziejami Kościoła na południowo-wschodnich kresach dawnej Rzeczypospolitej.

⁹⁵ Rejestr pogłównego z 1675 r., obejmujący część ziemi halickiej wymienia aż 12 kościołów zniszczonych, prawdopodobnie w czasie najazdu jaki miał miejsce 3 lata wcześniej, w Baryszu, Żukowie, Kołaczkowcach, Śniatyniu (parafialny i dominikański), Zabłotowie, Kosowie, Kołomyi (dominikański), Dobryłowie, Bohorodczanach, Sołotwinie i Tlumaczu, AGAD ASK Od. I rps 71 k. 308 v.

⁹⁶ Np. zestawienia liczebności wiernych obrządku łacińskiego zawarte w tab. nr 9 i 10 nie zostały opatrzone informacją, czy odnoszą się podane wielkości także do dzieci w wieku przedkomunijnym, por. I. Gieysztorowa, *Wstęp do demografii staropolskiej*, Warszawa 1976 s. 141—144; Z. Budzyński, *Statystyka ludności polskiej na terenie diecezji przemyskiej obrządku łacińskiego w połowie XVIII w.*, w: „Przemyskie Zapiski Historyczne”, R. III (1985) s. 163—164.

⁹⁷ Przyjęcie odpowiedniej formy nazewnictwa mogło w kilku przypadkach budzić wątpliwości. Przy ustalaniu nazw miejscowości w których istniały parafie ok. 1772 r., jako podstawę należało potraktować zestawienie S. Litaka.

Tab. nr 1. Fundacje parafii na terenie archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego do 1772 r.

Okres	Do 1399	1400—49	1450—99	1500—49	1550—99	1600—49	1650—99	1700—49	1750—72	Razem
Liczba nowopowstałych parafii	16	26	37	8	38	26	9	6	6(18)	172(184)
%	9,3	15,1	21,5	4,7	22,1	15,1	5,2	3,5	3,5	100,0
Według J. Krętosza	7	17	51	5	3	49	4	16	1	153
%	4,6	11,1	33,3	3,3	2,0	32,0	2,6	10,5	0,7	100,0

* Już po złożeniu niniejszych uwag do druku ukazała się książka J. Krętosza, *Organizacja archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego od XV wieku do 1772 roku*, Lublin 1986, Towarzystwo Naukowe KUL. Recenzowana wyżej rozprawa weszła — bez istotnych zmian i poprawek — w skład rozdziału III tej książki (cz. 4: Sieć parafialna, ss. 183—203; cz. 5: Zniszczenia w sieci parafialnej, ss. 203—209).